

"וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת חַיֵּת הָאָרֶץ" (א, כה)	"וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת חַיֵּת הָאָרֶץ" (א, כה)
"וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת פֶּלֶא הַמִּלְאָכָה וַהֲנִיָּה עָשׂוֹ אֶתֶּה כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה'" (לט, מג)	"וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת פֶּלֶא הַמִּלְאָכָה וַהֲנִיָּה עָשׂוֹ אֶתֶּה כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה'" (לט, מג)
"וַיִּכְלֹוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם" (ב, א)	"וַיִּכְלֹוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם" (ב, א)
"וַיִּכְלֹוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם" (ב, א)	"וַיִּכְלֹוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם" (ב, א)
"וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים" (ב, ג)	"וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים" (ב, ג)
"וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים" (ב, ג)	"וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים" (ב, ג)
"וַיִּקְדָּשׁ אֱתֹ" (ב, ג)	"וַיִּקְדָּשׁ אֱתֹ" (ב, ג)

מילות המפתח - לעשות, לראות, לכלות, לברך, לקדש, מלאכה, והנה - הן אותן מילים בשני הסיפורים. משתמע מכך שעשיית המשכן הייתה לבני ישראל מה שבריאת העולם הייתה לאלוהים.

אך ישנו גם פער, והוא עצום. סיפור בריאת העולם מקופל ב־34 פסוקים (בראשית א, ושלושת הפסוקים הראשונים בבראשית ב). סיפור בניית המשכן משתרע על פני מאות פסוקים, לאורך יותר מחמש פרשות (תרומה, תצווה, חלק מכי תישא, ויקהל ופקודי); הוא ארוך פי עשרה ויותר מסיפור הבריאה. מדוע? הרי העולם עצום, והמשכן צמצום - מבנה צנוע של מוטות ויריעות שאפשר היה לפרקו ולשאת אותו ממקום למקום במסעות במדבר.

שני סיפורי יצירה

התורה מתארת שני מעשים של יצירה: בריאת העולם בידי אלוהים - והקמת המשכן, גלגולו הראשון והנייד של המקדש, בידי בני ישראל.

הקשר בין השניים אינו מקרי. כפי שהראו מפרשים רבים, התורה יצרה מקבילות מילוליות רבות בין הסיפורים. התוצאה אינה משאירה מקום לטעות. הקמת המשכן משקפת את בריאת העולם. כשם שאלוהים ברא את העולם, כך הוא הנחה את בני ישראל לבנות את המשכן. זהו המעשה המשותף, הבונה והגדול הראשון שלהם מאז חצו את ים סוף, יצאו מתחומיה של מצרים ונכנסו לתחומם החדש כעם האלוהים. כשם שהעולם התחיל במעשה של יצירה, כך מתחילה גם ההיסטוריה היהודית, תולדותיו של עם גאול:

העולם (בראשית)	המשכן (שמות)
"וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ" (א, יז)	"וַיַּעַשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" (כה, ח)
"וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹדֹת הַגְּדֹלִים" (א, טז)	"וַיַּעַשׂוּ אֹרֶן" (כה, י)

אם המקום שהתורה מקצה לנושא מסוים מעיד על החשיבות שהיא מייחסת לו, מדוע הקדישה שטח וזמן רבים כל כך למשכן הקטן, וכה מעטים לעולם הגדול?

התשובה עמוקה. התורה איננה ספרו של האדם על אלוהים. היא ספרו של אלוהים על האדם. בורא אינסופי וכול־יכול אינו מתקשה לברוא בית לאנושות. אך מה קשה לבני אדם, סופיים ופגיעים שכמונו, ליצור מקום לאלוהים! אבל זו בדיוק היא התכלית – לא רק של המשכן, אלא של התורה כולה. מדרש חז"ל (תנחומא בוכר, נשא, כד) מציג זאת בציריות:

"וַיְהִי בַיּוֹם פָּלוֹת מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן" (במדבר ז, א). רבי יהודה הנשיא אומר, כל מקום שנאמר "וַיְהִי" – דבר חדש הוא. ור' שמעון בר יוחאי אומר, כל מקום שהוא אומר "וַיְהִי" – דבר שהיה ופסק להרבה ימים, וחזר להיות לכמות שהיה.

זהו שאמר הכתוב "בָּאתִי לְגַנִּי [אֶחָתִי כָלָה]" (שיר השירים ה, א). בשעה שברא הקב"ה העולם, הִתְאַוָּה שיהא לו דירה בתחתונים [=על פני האדמה] כשם שיש לו בעליונים. קרא את אדם וצָוָהוּ ואמר לו, "מְכַל עֵץ הָגֵן אָכַל תֹּאכֵל, וּמַעַץ הָדָעַת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכֵל מִמֶּנּוּ" (בראשית ב, טז-יז) – ועבר על ציוויו. אמר לו הקב"ה, "כֹּךְ נִתְאַוֵּיתִי, כֹּשֶׁם שִׁישׁ לִי דִירָה בְּעַלְיוֹנִים כֹּךְ יֵהָא לִי בְּתַחְתּוֹנִים, וּדְבַר אֶחָד צוִיתִי אוֹתְךָ, וְלֹא שִׁמַּרְתָּ אוֹתוֹ!" מיד סילק הקב"ה שכינתו לרקיע...

המדרש ממשיך כאן ומונה את חטאיה הבאים של האנושות. כל אחד מהם גרם לאלוהים להרחיק את שכינתו מהארץ לרקיע גבוה

עוד יותר. עד שהגיעו אברהם וצאצאיו, וכל אחד מהם, מדרור לדור, גרם להחזרת השכינה צעד נוסף אל עבר הארץ. לבסוף,

עמד משה והוריד את השכינה. אימתי? כשהוקם המשכן. אמר הקב"ה, "בָּאתִי לְגַנִּי [אֶחָתִי כָלָה] – לְדַבֵּר שֶׁהֵייתִי מֵתֹאוּהָ לִי [מִבְּרָאשִׁית]". וזה הוא "וַיְהִי בַיּוֹם פָּלוֹת מֹשֶׁה", מכאן אמר ר' שמעון בן יוחאי, אין "וַיְהִי" אלא דבר שהיה ונפסק להרבה ימים וחזר לכמות שהיה.

עשיית המשכן, אותו משכן קטן ורעוע, הייתה מאורע בעל חשיבות קוסמית. היא הורידה את השכינה מהשמיים לארץ (והרי "משכן" ו"שכינה" שורש אחד להם). ועדיין, איך עלינו להבין רעיון זה? התשובה טמונה באחת ממילות המפתח של התורה, המילה "קדוש".

כפי שלימדו המקובלים, בריאה העולם הייתה כרוכה בהצטמצמותו של הבורא. המילה "עולם" עומדת בזיקה ישירה למילה "נעלם". שכן כדי שיתקיים עולם, על הבורא להיעלם מבחינה מסוימת; קיומם של רצון חופשי, בחירה ואחריות מוסרית מחייב שנוכחותו של האל לא תהיה מוחשית וטוטלית. כשבני ישראל שמעו את קול האל בהר סיני הם אמרו למשה "דַּבֵּר אֵתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן נָמוּת" (שמות כ, טו). השכינה הישירה והבלתי־אמצעית של האל מציפה עד לכלי שאת.

האינסופי דוחק את הסופי. אלוהים כמוהו כהוֹרָה; ורק כאשר הורה משחרר את הילד, יכול הילד ללמוד ללכת. השחרור פירושו בהכרח שהפעוט ירדה וימעד. אבל לא לעד. בסופו של דבר ילמד ללכת. כך הוא גם בצורות אחרות של לימוד-

באמצעות עשייה. שלב אחר שלב חייבת האם וחייב האב לסגת עוד צעד ועוד אחד ולהניח לילדם לגדול. כך צריך גם האל לנהוג באנושות, בכניו ובנותיו העשויים בצלמו, עד שהאדם יעשה שותפו של האל בבריאה. הבריאה היא מעשה של צמצום, שאלוהים מגביל בו את עצמו.

אלא שהדבר יוצר פרדוקס. אם אלוהים נוכח בכל מקום, לא נותר מקום לבני האדם. אבל אם אלוהים אינו נוכח בשום מקום, איך תדענו האנושות? איך תגיע אליו, איך תתקרב אליו? איך יבין האדם מה ה' דורש ממנו? התשובה, הנרמזת כבר בסיפור הבריאה, היא שהאל שומר בכמה ממדים תחום לעצמו בלבד. הממד האחד הוא הזמן. כאן תוחם לו האל את היום השביעי (ובהמשך התורה את החודש השביעי, השנה השביעית, ושנת היובל שבתום שבע שביעיות שנים). הממד השני הוא העמים. משנחלקה האנושות ללשונות ולציוויליזציות רבות, ייחד לו אלוהים את בני בריתו, את עם ישראל. הממד השלישי הוא המרחב. וזהו המשכן. מקום שכינתו המיוחד לו על פני האדמה ובתוך בני ישראל. כל אחד מהמתחמים הללו קדוש; כלומר, שכינת האל מגיחה בו מן הנעלם אל הנגלה. מה ששבת היא לזמן, המשכן הוא למרחב: קדוש, נבדל, מתחם האל. הקדוש הוא הזירה המטפיזית שבה נפגשים שמיים וארץ.

למפגש זה יש פרמטרים מפורטים. כאן מושל האל; כאן לא רודה האדם. על כן, המפגש קשור בוויטור של האדם על רצונו היוצר. אין בו מקום ליוזמה פרטית אנושית. על כן, בהמשך סיפור המשכן, ימותו נדב ואביהוא בני אהרן בהביאם "לִפְנֵי ה' אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֲתֶם" (ויקרא י, א). כי בעוד החול הוא הזמן והמקום שבהם אלוהים מגביל את עצמו כדי ליצור מקום

לאדם - הנה הקודש הוא הזמן והמקום שבהם מגביל את עצמו האדם כדי ליצור מקום לאלוהים.

על כן, בניית המשכן בידי בני ישראל היא מקבילתה של בריאת העולם בידי אלוהים. שניהם היו מעשים של ויתור, שבהם הצד היוצר פינה מקום לצד האחר. הפירוט הרב שנוקטת התורה במעשה המשכן נועד להראות ולהדגיש ששום פרט במפעל הזה לא נעשה ביוזמתם של משה, בצלאל או מי מבני ישראל. מכאן העדר ההקבלה בהיבט אחד מכריע. בעוד אחרי בריאת העולם אנו קוראים "וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד", הנה אחרי בניית המשכן הנוסח הוא "וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'".

כשהדברים מגיעים אל הקודש, "כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'" הוא המקבילה האנושית ל"טוב מאד" האלוהי. החול הוא התחום שאלוהים מפנה לאדם. הקודש הוא התחום שאנו מפנים לאלוהים.

סביב שולחן שבת

1. מדוע לדעתכם מקדישה התורה לבניית המשכן מקום גדול בהרבה מזה שהיא מקצה לבריאת העולם כולו?
2. מהו מוקנה של יצירת מקום לאלוהים בחיי השגרה העמוסים שלנו?
3. בני ישראל קיבלו מה' הנחיות מדויקות לבניית המשכן. מדוע לא יכלו להשתמש ביצירות העצמית שלהם?